

Opera men eingin olja

- føroyski bóka-
marknaðurin um
aldaskiftið

MARTIN NÆS

Í sambandi við at Bóka-
varðafelagið herfyri fylti 20
ár, hevði eg átiði mær at
siga nøkur orð um føroyska
bókamarknaðin um seinasta
aldaskiftið. Tað, sum eg
segði bygdi í høvuðsheitum
á eina ritgerð, eg gjørði í
2005.

Nógvastaðni í føroyska
bókaheiminum hava vit,
sum so nógva aðrastaðni
í okkara samfelag, at gera
við eina sokallaða mini-
útgávu av tí stóra heims-
samfelagnum. Í hesum
føri eina miniútgávu av
tí stóra bókasamfelagum.
Men hóast hetta kann sigast
at vera ein miniútgáva av
teimum stóru, so hevur
tann bókamarknaður, eg
fari at umrøða næstan alla
ta fyllu, sum hoyrir við til
eina nýmótans, bókmenta-
frøðiliga viðgerð.

Í hesum sambandi skal
eg beinanvegin siga, at
yvirskriftin, eg havi givið
hesum hugleiðingum sipar
til seinastu hendingina á
bókamarknaðinum, har
ein av góðu søgunum hjá
Williami Heinesen verður
latin í sum opera við stuðli
úr oljuvinnuni.

Opera men eingin olja

- *Ein pottur av tunnuni*,
segði Gunnar Hoydal
í einum fyrilestri í 1999
(Land í sjónum, s. 153),
skilt soleiðis, at ein pottur
av hvørjari tunnu av olju
í framtíðini skuldi fara til
mentanina. Nú kann sigast,
at tað spakuliga er farið at
dryppa.

*Bókmentakønir útlendingar
og føroyski bóka-
marknaðurin*

Tá ið tú hittir bókmentakønar
ella bókmentaáhugaðar
útlendingar á máli, og tey
spyrja teg um føroyska
bókaútgávu og fregnast eftir
teimum umstøðum, sum
bókin hevur hjá okkum, so
hendir tað ferð eftir ferð, at
tey øtast.

Tey undrast yvir, at
hugtakið *føroyskur bóka-
marknaður* yvirhøvur er til.
Orsøkirnar til hesa undran
kunnu sjálvandi vera nóg-
var.

Ætlanin er at tosa eitt
sindur um, hvussu hesin
marknaðurin sær út í dag.

Hvussu hann fer at
siggja út í framtíðini, tá
ið hugtøk sum elektronisk
talgilding av skrivaða
mentanararvinum fara at

gera meira og meira um
seg, skal eg lata liggja í
hesum umfarinum, stundir
verða ikki til eina slíka
hypotetiska viðgerð.

Skalt tú tosa um føroyska
bókamarknaðin í dag, so
mást tú hava okkurt at
bera hann saman við. Her
eru møguleikarnir ikki so
nógvir. Tú kanst samanbera
hann við eitt nú føroyska
bókamarknaðin um næst-
seinasta aldarskiftið,
tvs. um ár 1900 ella tú
kanst samanbera hann við
bókamarknaðin í granna-
lundunum, ella í londum,
sum eru á stødd við Føroyar
osfr.

Vit hava onga vísindaliga
heildarlýsing av føroyskum
bókmentum, og tískil hava
vit heldur onga lýsing av
tí uppaftur yngra marknað-
inum. Tað, sum eg tí havi
roynt at viðgera, byggir
á tilfar, eg útvegaði mær
frá persónum, stovnum og
fyrirtekum, og harumframt
byggir hetta eisini á upp-
livingar og eygleiðingar, eg
sjálvur havi gjørt.

Við summar av lærdu
háskúlanum í grannalond-
unum er bókmentafrøði,
litteratursociologi, vorðin
ein sjálvstøðug vísindagre-
in innan bókmentalesnaðin.
Menn sum Robert Escarpit
(1918-2000) í Fraklandi,
sviarnir Lars Furuland
(1928) og Johan Svedjedal
(1956), Hans Hertel (1939)
í Danmark og norðmaðurin
Trond Andreassen (1951),
bara fyri at nevna nakrar,
hava gjørt stórarbeiði
í teirra londum við at
kanna og viðgera umstøð-
urnar hjá teirra bókment-
um, tí teir mettu og
meta, at *umstøðurnar* hjá
bókmentunum og høvund-
unum hava ómetaliga nóg-
v at siga fyri samlaða bók-
mentaliga úrslitið.

Alt tað, sum hesi fólk-
ini hava skrivað um
bókamarknaðin er skrivað
aftaná seinna heimsbar-
daga. Skuldu vit tikið hetta
fyri tað einasta sanna,
so fær lesarin skjótt ta
fatan, at eingin føroyskur
bókamarknaður hevur verið
til seinna partin av 20. öld.
Við undantaki av 5 reglum
um føroyska felagsskapin
Fjølrit, í bókini Bok-
Norge (2000) eftir Trond
Andreassen, so verður
okkara bókamarknaður so
gott sum ikki umrøddur
uttan fyri landoddarnar.
Orsøkin til hetta er sjálvandi
ikki bara tí, at útlendsku
bókmentafrøðingarnir ikki
eru nóg væl dagførdir,
men eisini vantandi pro-
fessionalisering á okkara
egna bókamarknaði. Okk-

um vantar almenn tøl og
aðrar upplýsingar um t.d.
framleiðslu, útgávu og sølu,
tøl, sum kunnu vera við
at geva eina heildarmynd
av støðuni. Okkum vant-
ar eisini sáttmálar á fleiri
økjum millum upphavs-
rættarfolk og forløg/for-
midlarar. Hevði hetta
tilfarið verið tøkt, hevði
tað lætt munandi um, at
fingið eina heildarlýsing
av støðuni. Men hóast hesi
viðurskifti, so hava vit ein
føroyskan bókamarknað.
Og so kunnu vit kjakast í
allar ævir, um vit hava ein
góðan ella ein vánaligan
bókamarknað. Tað er ein
annar spurningur.

- Onkursvegna haldi eg,
at okkum vantar ein felags
front, har tey sum manna
marknaðin standa meira
saman.

Øll skaldaverk eru meira
enn bara ein einföld, lítill
hending, sum fer fram, tá
ið ein høvundur skrivur ein
tekst, sum fyrr ella seinni
kemur fyri eygu lesarans.
Nú á døgum kanst tú siga
um ta bókmentaliga til-
gongdina, og tað er líka-
mikið um tú býrt í Føroyum
ella í Fraklandi, í Grønlandi
ella í Týsklandi, at hetta
er ein handilslig tilgongd,
sum setur figgjarglig krøv
í fleiri liðum. Í næstan øll-
um førum eru tað í dag
hesi bæði tingini, sum seta
dagsskránna á bókamarknað-
inum: tað *handilsliga* og
tað *figgjargliga*. Hvat so
við tí *mentanarliga*? kann
verða spurt, hevur tað ikki
størsta týðningin? Kaldi
veruleikin er tann, at *er*
tað handilsliga og tað
figgjargliga ikki komið upp
á pláss, so kanst tú bíða
leingi eftir tí mentanarliga.

Hóast føroyski bóka-
marknaðurin í sær sjálv-
um ikki er væl lýstur á
hesum øki, so kanst tú við
at lesa hesar útlendsku bók-
mentafrøðingarnar, eisini
lesa ymiskt um okkara
egnu viðurskifti. Fyri okk-
um kann eisini tað, sum
teir lítið og einki skriva um
– hava stóran týðning.

Sum lesari verður tú skjótt
varugur við, at ikki bara í
Føroyum, men víða hvar í
heiminum eru tað heilt fitt
av fólk, sum byggir teirra
figgjargligu tilveru upp um
tað, at *bókin livir*, og at
bókin í heimssamfelagnum
í dag livir eitt *góða lív*.
Bókin verður enn givin út,
men lutfalsliga fá av øllum
teimum fólki í verðini,
sum, á ein ella annan hátt,
liva av at fáa bókina út
til lesaran, eru rithøvundar
ella upphavsfólk. – So
kunnu vit spyrja, hvussu

hava *hesi* tað?

Í okkara samfelag hava
hesi fólkini tað ikki gott,
og tað hava tey ongantið
havt. Við hesum havi eg
ikki sagt, at tey ikki hava
tað betur í dag enn t.d. tá
ið M.A.Jacobsensheiðurslø-
nirnar vóru latnar á fyrsta
sinni í 1958 – tá, ljóðandi
upp á 500 ella 1000,- kr.
haldi eg.

Seta vit ljóskastaran
á okkara egna samfelag,
siggja vit skjótt, at tað er
heilt vanligt, at tann sum
letur rávøruna, rithøvundin,
livir av onkrum heilt øðrum
enn tí at skriva bókur, meðan
tað at bókur verða skrivaðar
útvegar nógvum øðrum
menniskjum daglønir. Odd-
vør Johansen segði herfyri
í einari samrøðu: “eg kann
ikki loyva mær at læsa meg
inni og skriva. Eg arbeiði
alla tíðina; eg spæli orgul
og undirvísi eisini. Men eg
haldi, at alt tað sum eg
geri, og sum er við til at
gera, at eg ikki kann skriva
alla tíðina, ger meg ríkari.
Ein ummælari vildi kanska
sagt, at hatta kundi eg gjørt
betri, men tað kann eg ikki,
tá ið viðurskiftini eru, sum
tey eru.” (Vísir. Jólíni 2004,
s.9-10). –

So kann man siga, at
hetta er einki nýtt, soleiðis
hevur tað altíð verið, og tú
kanst rokna við, at hetta
eru stórt sæð treytirnar, tá
ið tú hevur valt at búleik-
ast í einum samfelag
sum hesum. Tú kanst t.d.
hyggja at, hvussu tað í veru-
leikanum kann gangast í
øðrum yrkjum í okkara
samfelag, uttan tó at taka
hetta sum eitt gott dømi.
Tak ein føroyskan bónda.
Hvussu nógvar føroyskar
bøndur t.d. kennir tú
ikki, sum framvegis í dag,
mugu klára at figgja árliga
húsarhaldið, við at arbeiða
upp á veg fyri kommununa,
nær sagt ‘tá ið fjøllini eru
gingin’, tí teir klára ikki at
liva sum bøndur?

Støðan á føroyska bókamarknaðinum um aldarskiftið :

Sum dømi um nøkur fyri-
brigdi, sum eru við at
mynda ein bókamarknað,
kundi eg nevnt:

rithøvundar og týðarar
ritstjórar og bókaprýðarar
forløg, bókaútgevarar,
bókaklubbar
stuðulsgrunnar
prentarar
lesarar
bókahandlar, bókaútsø-
lur
bókasøvn og bókasavns-
lóg
skúlar, miðnámsskúlar og
hægri útbúgvingar

